

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Salman Rushdie
JOSEPH ANTON

Copyright © 2012, Salman Rushdie
Translation Copyright © 2013 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-00668-1

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Salman Ruždi

Džozef Anton:
Memoari

Preveo Srđan Krstić

 izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2013.

*I njima suđeno je da neko delo izvrše,
od kojeg tek uvod jeste ono što je bilo,
a što još ima doći, stoji do nas.*

Vilijam Šekspir, *Bura*

PROLOG

Prva crna ptica

MNOGO KASNIJE, KADA JE SVET EKSPLODIRAO OKO NJEGA, A smrtonosne crne ptice počele da se skupljaju na penjalici u školskom dvorištu, bio je ljut na sebe jer je zaboravio ime BBC-jeve reporterke, žene koja mu je rekla da je njegov dosadašnji život završen, a nova, mračnija egzistencija upravo počinje. Zvala ga je na kuću, na njegov privatni telefon, ne objasnivši kako je uopšte dobila broj. „Kako se osećate“, pitala ga je, „kada znate da vas je ajatolah Homeini upravo osudio na smrt?“ Bio je to još jedan sunčani utorak u Londonu, ali je pitanje ugasilo svetlo. Evo šta je rekao, ne znajući šta zaista govori: „Ne osećam se dobro.“ A u tom trenutku je mislio: *Ja sam mrtav čovek*. Pitao se koliko dana mu je još ostalo od života, i mislio da je odgovor verovatno jednocifren broj. Spustio je telefonsku slušalicu i strčao niz stepenice iz svoje radne sobe na vrhu uzane kuće s terasom u Izlingtonu, gde je živeo. Dnevna soba je imala drvene kapke i on ih je, apsurdna li, zatvorio i zabravio. Onda je zaključao i ulazna vrata. Bio je Dan Svetog Valentina, Dan zaljubljenih, ali više nije bio sa svojom ženom, američkom spisateljicom Merijen Vigns. Šest dana ranije rekla mu je da nije više srećna u braku s njim, „da se više ne oseća dobro u njegovom prisustvu“, iako su bili venčani tek nešto manje od godine; mada, znao je on da je to od samog početka bila greška. Sada je gledala u njega dok se nervozno šetkao po kući, navlačeći zavese i proveravajući držače na prozorina, dok mu je telo bilo galvanizovano vestima kao da je neko pustio električnu struju kroz njega; a

ujedno je morao da joj objasni i šta se događa. Ona je dobro reagovala, počevši da razmatra šta bi sledeće trebalo da urade. Upotrebila je reč *mi*. Bilo je to odvažno od nje.

Kola koja je poslala televizija CBS stigla su do kuće. Imao je sastanak u studiju ove američke mreže u Bouvoter hausu u Najtsbridžu, gde je trebalo da se pojavi uživo, preko satelitskog linka, u njihovom jutarnjem programu. „Trebalo bi da odem“, rekao je. „To je živi prenos. Ne mogu a da se ne pojavim.“ Kasnije tog jutra trebalo je da bude održan pomen za njegovog prijatelja Brusa Čatvina u pravoslavnoj crkvi na Moskovskom putu na Bejvoteru. Negde oko dve godine ranije proslavio je četrdeseti rođendan u Homer endu, Brusovoj kući u Oksfordširu. Brus je umro od side, a smrt je zakucala i na njegova vrata. „Šta ćemo s pomenom?“, pitala ga je žena. Nije znao šta da joj odgovori. Otključao je ulazna vrata, izašao napolje, ušao u auto i odvezao se, a tada nije mogao da zna, pošto trenutak napuštanja kuće nije bio posebno opterećen nekim značenjem, da se u tu kuću, u svoj dom prethodnih pet godina, neće vratiti sledeće tri godine, a kada se bude vratio, ta kuća više neće biti njegova.

Deca u učionici u Bodega Beju u Kaliforniji pevaju besmisleni pesmici. Ona se češlja samo jednom godišnje, ristle-te, ristle-te, mo, mo, mo. Izvan škole duva hladan vetar. Jedna crna ptica doleće s neba i sleće na penjalicu u dvorištu. Dečja pesmica ima refren koji se ponavlja. Ona počinje, ali se nikada ne završava. Samo teče ukrug, ukrug. Uz svaki pokret ona pusti suzu, ristle-te, rustle-te, hej-bombice, nikitinaketi, repapa-paketi, vilobi-valabi, mo, mo, mo. Četiri crne ptice na penjalici, a onda i peta dolazi. U školi deca pevaju. Sada su stotine crnih ptica na penjalici i hiljade ptica lebdi nebom kao egipatska kuga. Počela je pesma, koja nema kraja.

Kada se prva crna ptica spustila na prečku penjalice, izgledala je pojedinačno, posebno, specifično. Nije neophodno izvlačiti zaključke iz opšte teorije, šire slike stvari, od njihovog početka. Kasnije, nakon što je zaraza počela, lako je ljudima da prepoznaju prvu crnu pticu kao predznak. Ali kada sleti na penjalicu, ona je samo jedna ptica.

U narednim godinama često će sanjati ovu scenu, shvatajući da je njegova priča neka vrsta prologa: bajka o trenutku kada je sletela prva crna ptica. Kada je počelo, to je bilo samo o njemu; o njegovom pojedinačnom, posebnom, specifičnom. Niko se nije našao prozvanim da izvuče bilo kakav zaključak iz toga. Proći će desetak i više godina pre nego što priča naraste

toliko da ispuni nebo kao arhanđel Gavrilo, koji stoji na horizontu, kao par aviona koji su uleteli u visoke zgrade, kao epidemija ptica ubica u velikom filmu Alfreda Hičkoka.

U prostorijama CBS-a bio je najveća vest dana. Ljudi u redakciji i za monitorima već su upotrebljavali reč koja će visiti oko njegovog vrata kao kamen. Upotrebljavali su reč kao da je ona sinonim za „smrtnu kaznu“, i on je hteo da se raspravlja, pedantno, da ta reč nije ono što misle da znači. Ali do dana današnjeg ona će za većinu ljudi na svetu značiti baš to. A i za njega.

Fatva.

„Obaveštavam ponosni muslimanski narod sveta da su autor knjige *Satanski stihovi*, koja je protiv islama, Proroka i Kurana, kao i svi oni uključeni u izdavanje ove knjige, a koji su svesni njenog sadržaja, osuđeni na smrt. Pozivam sve muslimane da izvrše ovu kaznu nad njima, gde god da ih pronađu.“ Neko mu je dao odštampani tekst dok su ga pratili do studija, gde je trebalo da dà intervju. Opet je njegovo staro ja želelo da se raspravlja, ovog puta povodom reči „osuđeni“. To nije bila osuda nijednog priznatog suda, niti bilo kog suda koji je imao jurisdikciju nad njim. Bio je to edikt surovog starca na samrti. Ali je takođe dobro znao da njegove stare navike više ne znače mnogo. Sada je bio neki novi ja. Osoba u srcu oluje, ne više Salman koga su poznavali njegovi prijatelji, već Ruždi, autor *Satanskih stihova*, naslova od koga je oduzet onaj predznak *roman*. *Roman Satanski stihovi*. Samo *Satanski stihovi* ostali su stihovi koji su satanski, a on je bio njihov satanski autor, Satan Ruždi, kultura s rogovima koju su na plakatima nosili demonstranti na ulicama dalekih gradova, obešeni čovek s isplaženim crvenim jezikom na banalnim crtežima koje su nosili nad glavom. *Obesite Satana Ruždija!* Kako je lako obrisati čovekovu prošlost i konstruisati novu verziju njega samog, preneglašenu verziju, protiv koje izgleda nemoguće boriti se.

Kralj Čarls I porekao je legitimnost presude koja je donesena protiv njega, ali to nije sprečilo Olivera Kromvela da mu skine glavu.

A on nije bio kralj. Samo autor knjige.

Gledao je u novinare koji gledaju u njega i pitao se da li ovako ljudi gledaju u čoveka koga vode na vešala ili električnu stolicu ili na giljotinu. Jedan inostrani dopisnik prišao mu je prijateljski. Pitao je tog čoveka šta

misli da je Homeini rekao. Koliko bi to trebalo da shvati ozbiljno? Da li je to samo čista retorika ili je nešto zaista opasno?

„Oh, ne brinite mnogo“, kazao je novinar. „Homeini osuđuje na smrt predsednika Sjedinjenih Američkih Država svakog petka po podne.“

U programu, kada su ga pitali kako je reagovao na pretnju, rekao je: „Voleo bih da sam napisao knjigu koja malo više kritikuje.“ Bio je ponosan i onda, a biće ponosan i kasnije što je to rekao. Bila je to istina. Nije mislio da je njegova knjiga nešto posebno kritička prema islamu, ali, kao što je rekao na američkoj televiziji tog jutra, religija čije vođe se ponašaju na ovakav način trebalo bi da se suoči s malo više kritike.

Kada je intervju bio gotov, rekli su mu da je zvala njegova žena. Telefonirao je kući. „Ne vraćaj se ovamo“, rekla je ona. „Dvesta novinara čeka te na trotoaru ispred zgrade.“

„Ići ću u agenciju“, rekao je. „Spakuj stvari i idi tamo, tamo ćemo se naći.“

Prostorije njegove književne agencije *Vajli, Ejtken i Stoun* nalazile su se u beloj kući od gipsanog maltera na Fernšo roudu u Čelsiju. Napolju su se ulogorila dva novinara – očigledno da svetski mediji nisu mislili da će posetiti svog agenta baš na ovaj dan – a kada je ušao unutra, svi telefoni su zvonili i svi pozivi bili su u vezi s njim. Gilon Ejtken, njegov britanski agent, zapanjeno ga je pogledao. Razgovarao je telefonom s Kitom Vazom, članom parlamenta britansko-indijskog porekla, iz istočnog Lestera. Pokrio je slušalicu rukom i šapnuo: „Hoćeš li ti da razgovaraš možda s ovim tipom?“

Vaz je u tom telefonskom razgovoru rekao da je ono što se dogodilo „užasno, apsolutno užasno“, i obećao je svoju „punu podršku“. Nekoliko nedelja kasnije on je bio jedan od glavnih govornika na demonstracijama protiv romana *Satanski stihovi*, na kojima je bilo preko tri hiljade muslimana, i opisivao je taj trenutak kao jedan „od najvećih datuma u istoriji islama i Velike Britanije“.

Shvatio je da ne može da misli unapred, da nema predstavu kako će izgledati njegov dalji život, ili kako da pravi planove. Mogao je da se koncentriše samo na ono trenutno, a trenutno je to bio pomen za Brusa Čatvina. „Dragi moj“, rekao je Gilon, „da li misliš da bi trebalo da ideš?“ On je već odlučio. Brus je bio njegov veoma blizak prijatelj. „Jebiga“, rekao je, „ići ću.“

Merijen je došla, s odbleskom blage uznemirenosti u oku, pogođena napadom fotografa koji su se ostrvili na nju kada je napustila kuću u Ulici Sent Pitera broj 41. Sledećeg dana taj pogled će biti na naslovnim stranama svih novina u zemlji. Jedne novine su tom pogledu dale čak i ime, štampajući ga slovima visokim pet centimetara: LICE STRAHA. Ona nije mnogo govorila. Nijedno od njih nije. Ušli su u svoja kola, crni sab, i on ih je odvezao kroz park do Bejvotera. Gilon Ejtken, sa zabrinutim izrazom lica i dugim, malaksalim telom koje je utonulo na zadnje sedište, krenuo je s njima.

Njegova majka i njegova najmlađa sestra živele su u Karačiju. Šta će biti s njima? Njegova srednja sestra, koja dugo nije imala veze s familijom, živela je u Berkliju u Kaliforniji. Da li će biti bezbedna tamo? Njegova najstarija sestra Samin, njegova „irska bliznakinja“, živela je u predgrađu severnog Londona sa svojom porodicom, na Vembliju, nedaleko od čuvenog stadiona. Šta da učini da oni budu zaštićeni? Njegov sin Zafar, star samo devet godina i osam meseci, bio je sa svojom majkom Klarisom u kući u Grin lejnu, blizu Klisold parka koja je bila na Burmanskom putu broj 60. U tom trenutku činilo se kao da je Zafarov deseti rođendan daleko, veoma daleko. „Tata“, pitao je Zafar, „zašto ne pišeš knjige koje i ja mogu da čitam?“ To ga je podsetilo na stih pesme Pola Sajmona *St Judy's Comet*, koju je napisao kao uspavanku za svog malog sina. *Ako ne mogu da pevam svom sinu da zaspi, onda poznati tata izgleda mnogo glupo.* „Dobro pitanje“, odgovorio je. „Pusti me samo da završim ovu knjigu i onda ću napisati i jednu knjigu za tebe. Važi?“ „Važi.“ I tako je on završio i objavio knjigu i sad verovatno neće imati dovoljno vremena da napiše drugu. *Nikada ne treba da kršiš obećanje dato detetu*, pomislio je, a onda je njegov uskovitlani um dodao i idiotski nastavak, *no, je li smrt autora dovoljno jak izgovor?*

Njegov um se ustremio ka ubistvu.

Pre pet godina putovao je s Brusom Čatvinom u australijski „crveni centar“, beležeći svoje utiske o grafitima u Alis Springsu, na kojima je pisalo PREDAJ SE, BELI ČOVEČE, TVOJ GRAD JE OPKOLJEN, i penjući se s mukom na Ers rok, dok je Brus, koji je bio ponosan na to što se nešto pre toga popeo na bazni kamp na Everestu, odmakao daleko ispred njega kao da je trčao uz najblažu padinu; a slušao je i lokalne bajke o takozvanom slučaju „dingo bebe“, i odseo je u buvari Inland motel, gde su prethodne

godine tridesetšestogodišnjem kamiondžiji, koji je vozio samo na dugim linijama, a zvao se *Daglas Kreb*, odbili da posluže piće zato što je već bio suviše pijan, nakon čega je počeo da maltretira osoblje. Pošto je bio izbačen, seo je u svoj kamion i punom brzinom uleteo u bar, ubivši petoro ljudi.

Kreb je imao saslušanje na sudu u *Alis Springsu* i oni su otišli da ga čuju. Vozač je bio konzervativno obučan, oborio je pogled i govorio je niskim i ujednačenim glasom. Insistirao je na tome da nije osoba koja bi mogla da uradi tako nešto, a kada je upitan na osnovu čega to tvrdi i zašto je tako siguran u to, odgovorio je da vozi kamione već nekoliko godina i „pazim na njih kao da su moji“ (ovde je nastupio trenutak tišine, a neizrečena reč u toj tišini bi lako mogla da bude „dečaci“), i za njega je potpuno nezamislivo da napola uništi svoj kamion, a to je i suprotno njegovom karakteru. Porotnici su se primetno ukočili kada su to čuli i bilo je očigledno da je njegov slučaj izgubljen. „Ali naravno“, promrmljao je *Brus*, „on govori potpunu istinu.“

Mozak ubice više je cenio kamione nego živote ljudskih bića. Pet godina kasnije možda će se pronaći ljudi koji će biti na dobrom putu da smaknu pisca zbog njegovih bogohulnih reči, i vera, ili bolje rečeno pojedina tumačenja vere, biće kamion koji oni vole više od ljudskog života. Nije to bilo njegovo prvo bogohuljenje, podsetio se. Njegovo penjanje na *Ers rok s Brusom* takođe bi danas bilo zabranjeno. Planina je vraćena u posed *Aboridžinima*, vraćen joj je i stari naziv *Uluru*, a pošto je planina sveta zemlja, ni planinarima više nije dozvoljen pristup.

Na letu kući s tog putovanja u *Australiju* 1984, počeo je da nazire kako će napisati roman „*Satanski stihovi*“.

Služba u grčkoj pravoslavnoj crkvi *Sveta Sofija*, *Arhiepiskopije Tijatire* i *Velike Britanije*, sagrađene i divno ukrašene 110 godina ranije, tako da liči na velike crkve stare *Vizantije*, bila je sva zvučna, misteriozna i grčka. Ritualni su bili prožeti vizantijskim duhom. Bla, bla, bla, *Brus Čatvin* – intonirao je pop – bla, bla, bla, *Čatvin*, bla, bla. Ustali su, seli su, kleknuli su, ustali su i onda ponovo seli. Vazduh je bio pun smrada svetog dima. Sećao se kada ga je otac vodio, još dok je bio dete u *Bombaju*, na molitvu za *Ramazanski bajram*, *Eid al-Fitr*. Tamo u otvorenoj džamiji, prostoru za molitvu, bili su sve sami *Arap*i, i mnogo udaranja čelom gore-dole, i stajanja s dlanovima kao raširenom knjigom ispred tebe, i mnogo mrmljanja nepoznatih reči na jeziku koji on nije govorio.

„Samo radi ono što ja radim“, rekao je njegov otac. Oni nisu bili religiozna porodica i retko kad su išli na takve ceremonije. Nikada nije naučio ni molitve, ni njihovo značenje. Ova uobičajena imitacija molitve i mrmljanje teksta bilo je jedino što je znao. U skladu s tim, besmislena ceremonija u crkvi na Moskovskom putu bila mu je poznata. Merijen i on sedeli su pored Martina Ejmisa i njegove žene Antonije Filips. „Zabrinuli smo se zbog tebe“, rekao mu je Martin, zagrlivši ga. „I ja sam zabrinut za sebe“, odgovorio je on. Bla Čatvin bla Brus bla. Romanopisac Pol Teru sedeo je u redu klupa iza njega. „Pretpostavljam da ćemo ovde sledeće nedelje biti zbog tebe, Salmane“, rekao je on.

Nekoliko fotografija bilo je na pločniku kada je izašao. Piscu obično nisu privlačili gomile paparaca. Međutim, kako je služba tekla, novinari su počeli da ulaze u crkvu. Jedna neshvatljiva religija glumila je domaćina za stvaranje vesti o nečemu što je bio neshvatljivo nasilan napad druge religije. *Jedan od najgorih aspekata onoga što se dogodilo*, napisao je kasnije, *bilo je to što je neshvatljivo postalo shvatljivo, a nezamislivo zamislivo*.

Služba se završila i novinari su se probijali ka njemu. Gilon, Merijen i Martin pokušali su da stanu između njega i novinara. Neki uporni sivi čova (sivo odelo, siva kosa, sivo lice, sivi glas) uspeo je da se probije kroz gomilu ljudi, i uperivši kasetofon u njega, postavljao mu je dosadna pitanja. „Izvinite“, odgovorio je, „ja sam ovde na pomenu prijatelju. Ovo nije odgovarajuće mesto za intervju.“ „Vi ne shvatate“, rekao je čovek u sivom odelu, zvučeci iznenađeno. „Ja sam iz *Dejli telegrafa*. Mene su ovde poslali po specijalnom zadatku.“

„Gilone, potrebna mi je tvoja pomoć“, rekao je.

Gilon se nagnuo prema reporteru svom svojom impozantnom težinom i rekao mu veoma čvrsto, svojim najboljim akcentom: „*Odjebi!*“

„Ne možete sa mnom tako da razgovarate“, rekao je čovek iz *Telegrafa*. „Ja sam išao u državnu školu.“

Posle toga više nije bilo komedije. Kada je izašao napolje na Moskovski put, novinari su mileli na sve strane kao mravi u potrazi za kraljicom. Fotografi su se peli jedni drugima na leđa i činili teturajući breg koji je goreo svetlošću bliceva. Stajao je tamo trepćući, ne znajući kuda da pođe, izgubivši trenutno osećaj o tome šta treba da radi.

Izgledalo je kao da ne postoji izlaz. Nije bilo mogućnosti da uđe u kola, koja su bila parkirana tridesetak metara niz put, a da ga ne prate

kamere i mikrofoni, i ljudi koji su išli u različite vrste škola i koje su sve ovde specijalno poslali. Spasao ga je prijatelj Alan Jentob iz BBC-ja, filmadžija i izvršni direktor koga je upoznao osam godina ranije, kada je Alan pravio dokumentarac *Arena*, o mladom piscu koji je upravo objavio u javnosti dobro primljen roman *Deca ponoći*. Alan je imao brata blizanca, ali su ljudi često govorili: „Salman je onaj koji izgleda kao tvoj bliznac.“ Ni jedan ni drugi nisu se slagali s ovakvim viđenjem, ali ono je opstalo. A danas možda i ne bi bio najbolji dan da Alana zamene njegovim neblizancem, na koga baš liči.

Alanov auto iz BBC-ja bio je parkiran ispred crkve. „Ulazi unutra“, rekao je, a onda su se odvezli dalje od novinara koji su vikali. Kružili su oko Noting Hila neko vreme, dok se gomila oko crkve nije rasturila, a onda su otišli do mesta gde je bio parkiran sab.

Ušao je u kola s Merijen i iznenada su bili sami; tišina je pala na njih kao težak pokrov. Nisu upalili radio u kolima, znajući da će vesti biti pune mržnje. „Gde ćemo?“, pitao je, iako su oboje znali odgovor. Merijen je nedavno iznajmila stan u podrumu na jugozapadnom uglu Lonsdejskog trga u Izlingtonu, nedaleko od kuće u Ulici Sent Pitera, navodno, da bi je koristila za rad, a zapravo zbog rastuće napetosti između njih. Samo je nekoliko ljudi znalo za postojanje ovog stana. To će im dati prostora i vremena da preduzmu neku akciju i donesu odluke. U tišini su se odvezli do Izlingtona. Izgledalo je kao da nema šta da se kaže.

Merijen je bila dobar pisac i divna žena, ali je kod nje otkrio stvari koje mu se ne sviđaju.

Kada se uselila u njegovu kuću, ostavila je poruku na telefonskoj sekretarici njegovog prijatelja Bila Bjuforda, urednika magazina *Granta*, da mu kaže da je promenila broj telefona. „Možda ćeš prepoznati ovaj novi broj“, nastavljala se poruka, a onda, nakon onoga što je Bil protumačio kao alarmantnu pauzu, usledilo je: „Uhvatila sam ga.“ Zaprosio ju je u veoma povišenom emotivnom stanju, koje je usledilo nakon smrti njegovog oca u novembru 1987: ni njihovi odnosi nisu dugo ostali dobri. Njegov najbliži prijatelj Bil Bjuford, Gilon Ejtken i američki kolega Endru Vajli, gvinejska glumica i spisateljica Polina Melvil, i njegova sestra Samin, koja mu je uvek bila bliža od bilo koga drugog, počeli su svi do jednog da priznaju da im se ona ne sviđa, što prijatelji često rade kada ljudi prekinu prethodnu vezu, tako da je mislio da na to ne treba obraćati

pažnju. Ali i sam ju je nekoliko puta uhvatio u lažima, a to ga je potreslo. Šta je mislila o njemu? Često je izgledalo kao da je zbog nečega ljuta i imala je običaj da gleda u vazduh preko njegovog ramena kada razgovara s njim, kao da se obraća nekom duhu. Njega je uvek privlačila njena inteligencija i pamet i činjenica da je tu, a i fizička privlačnost imala je svoju ulogu: padajući talasi kestenjaste kose, široki američki osmeh punih usana. Ali mu je polako postajala misteriozna i ponekad mu se činilo da se oženio potpunom strankinjom. Ženom s maskom.

Bila je sredina popodneva i ovog dana njihovi privatni problemi kao da su izgubili na važnosti. Ovoga dana su gomile ljudi marširale Teheranom, noseći postere s njegovim likom, kojem su iskopane oči, praveći od njega sliku leša poput onih u filmu *Ptice*, sa crnim, krvavim i isključanim očnim dupljama. To je bio današnji predmet interesovanja: nimalo simpatični Dan zaljubljenih, koji je stigao od onih bradonja, od onih pokrivenih žena i smrtonosnog starca koji umire u svojoj sobi, dajući svoju poslednju ponudu za neku vrstu crne i ubistvene slave. Nakon što je došao na vlast, imam je poubijao mnoge od onih koji su ga tu doveli, a i sve ostale koji mu se nisu dopadali. Unioniste, feministkinje, socijaliste, komuniste, homoseksualce, kurve kao i svoje formalne naslednike. Bio je u *Satanskim stihovima* portret imama poput njega; imama se pretvara u čudovište koje svojim džinovskim ustima jede sopstvenu revoluciju. Pravi imam poveo je svoju zemlju u beskorisni rat sa susednom zemljom i generacije mladih ljudi su poumirale, stotine hiljada mladih ljudi iz njegove zemlje, pre nego što je starac zaustavio rat. Rekao je da je prihvatanje mira s Irakom bilo isto kao i jesti otrov, ali da je on taj otrov pojeo. Posle toga su mrtvi digli glas na imama i njegova revolucija više nije bila toliko popularna. Bilo mu je potrebno da okupi verne i on je to učinio u formi knjige i njenog autora. Knjiga je bila đavolje delo, a autor sam đavo, i to mu je dalo neprijatelja koji mu je bio potreban. Ovog autora u ovom podrumskom stanu u Izlingtonu, koji se mazi sa ženom od koje je odaljio. To je bio taj neophodni đavo umirućeg imama.

Pošto se završio školski dan, morao je da vidi Zafara. Pozvao je Polinu Melvil i pitao ju je da pravi Merijen društvo dok on ode u posetu sinu. Ona mu je bila komšinica na Hajberi Hilu početkom osamdesetih godina, svetlooka, blistavih pokreta, toplog srca, mešavina rasa, glumica puna priča o Gvajani, gde je jedan od Melvila, njen predak, sreo

Ivlina Voa i vodio ga po okolini, i koji je verovatno, kako je verovao, postao uzor za gospodina Toda, ludog matorca koji je zarobio Tonija Lasta u prašumi i naterao ga da zauvek čita Dikensa u knjizi ove autorke *A Handful of Dust*; i o spasavanju njenog muža Angusa iz Legije stranaca, tako što je stala na vrata tvrđave i vikala sve dok ga nisu pustili napolje; i o tome kako je igrala majku Adrijana Edmondsona u popularnoj humorističkoj seriji *The Young Ones*. Radila je i stendap komedije, i to kao muški lik koji je „postao toliko opasan i zastrašujući, tako da sam morala da prestanem da ga igram“, rekla je. Zapisala je nekoliko svojih priča iz Gvajane i pokazala mu ih. Bile su veoma, veoma dobre, i kada su objavljene u njenoj prvoj knjizi *Shape-shifter*, bile su široko prihvaćene. Bila je čvrsta, promućurna i lojalna, i u potpunosti joj je verovao. Odmah je došla bez ikakvog pitanja, iako joj je bio rođendan, i uprkos njenoj uzdržanosti prema Merijen. Osetio je olakšanje zato što ostavlja Merijen u podrumu na Lonsdejskom trgu i sam vozi do Burmanskog puta. Divan sunčani dan, sa začuđujućim zimskim sjajem koji je bio protivteža ne tako divnim vestima, bio je gotov. London je u februaru bio mračan u doba kada se deca vraćaju iz škole. Kada je stigao do Klarise i Zafara, policija je već bila tamo. „Tu ste, dakle“, rekao je policajac. „Pitali smo se gde ste otišli.“

„Šta se događa, tata?“ Njegov sin imao je izraz lica koji nikada ne bi trebalo da bude na licu devetogodišnjaka. „Rekla sam mu“, kazala je Klarisa vedro, „da ćeš verovatno više paziti na sebe dok se ovo ne izduva, i da će onda sve biti u redu.“ Onda ga je zagrlila, kao što ga nije grlila tokom pet godina, otkad se njihov brak završio. Bila je prva žena koju je ikada voleo. Upoznali su se 26. decembra 1969, pet dana pre nego što su se završile šezdesete, tada mu je bilo dvadeset dve, a njoj dvadeset i jedna. Klarisa Meri Luard. Imala je duge noge i zelene oči, a te večeri nosila je hipi kaput od ovčije kože i traku oko čvrsto uvijene crvenkastosmeđe kose, i od nje je zračenje osvetljavalo svako srce. Imala je prijatelje u svetu pop muzike, koji su je zvali Srećkica (mada je, na svu sreću, to ime nestalo skupa s dekadom koja ga je stvorila); imala je i majku koja je mnogo pila, i oca koji se iz rata vratio s posledicama od udara bombe, a bio je pilot-izviđač u ratu i skočio je s vrha zgrade kada je imala petnaest godina. Imala je i jazavičara kog je zvala Bobi i koji je piškio u njen krevet.

Bilo je mnogo toga u njoj što je bilo zaključano ispod sve te vedrine; nije volela da ljudi vide tamne senke na njoj i, kada bi je uhvatila melanholija, otišla bi u sobu i zalupila vrata. Možda bi tada u sebi osetila tugu svog oca i plašila se da bi ta tuga mogla i nju da povede da skoči sa zgrade poput njega, tako da bi se zatvarala dok to ne prođe. Nosila je ime tragične heroine Samjuela Ričardsona i studirala je, donekle, na Harlou teku. Klarisa iz Harloua, čudan odjek Klarise Harlou, još jednog samoubistva u njenom okruženju, ovog puta književnog: još jedan odjek kog se treba plašiti i koji treba odgurnuti zaslepljujućim osmehom. Njena majka Lavinija Luard takođe je nosila prilično neprijatan nadimak – Levi Lu, a porodičnu tragediju je davila u čaši džina, i to tako da uspešno igra ulogu vesele udovice s muškarcima koji su to znali da iskoriste. Prvo se tu našao oženjeni bivši oficir garde, zvani pukovnik Ken Sviting, koji je došao sa ostrva Men da bi ušao u ljubavnu avanturu s njom, ali nikada nije napustio svoju ženu, što nikada nije ni nameravao. Kasnije, kada je emigrirala u selo Mihas u Andaluziji, usledio je čitav niz evropskih mangupa koji su bili raspoloženi da žive na njen račun i troše njen novac. Lavinija se najpre snažno opirala odluci svoje ćerke da živi s dugokosim indijskim piscem, a onda i da se uda za njega, u čije porodično poreklo nije bila sigurna i koji, po svoj prilici, nije imao novca. Bila je u prijateljskim odnosima s porodicom Levorti iz Vesterama u Kentu i plan je bio da se Ričard, sin računovođe Levortovih, bled i koščat momak s vorholovski svetlom kosom, oženi njenom divnom ćerkom. Klarisa i Ričard su se viđali, ali je ona počela tajno da viđa i dugokosog indijskog pisca i trebalo joj je dve godine da se odluči između njih dvojice; ali jedne januarske noći 1972, kada je priređivao toplu malu zabavu u svom novoznajmljenom stanu na Kembridž gardenu u Ladbrouk Grouvu, ona je došla s jasnom odlukom, i od tada su bili nerazdvojni. Uvek je žena ta koja bira, a muškarčeva uloga je da bude zahvalan što je dovoljno srećan da bude izabrani.

Sve njihove godine strasti, ljubavi, braka, roditeljstva, prevare (uglavnom njegove), razvoda i prijateljstva bile su u zagrljaju koji mu je poklonila te večeri. Događaj je kao poplava odneo sav onaj bol među njima i isprao ga, a iza bola je bilo nešto staro i duboko što nije bilo uništeno. I naravno, oni su bili roditelji ovog divnog dečaka, a kao roditelji uvek su bili ujedinjeni i složni. Zafar se rodio u junu 1979, u vreme kada se

on približavao završetku *Dece ponoći*. „Stisni noge“, rekao joj je, „pišem najbrže što mogu.“ Jednog popodneva oglasio se lažni alarm i on je pomislio *dete će se roditi u ponoć*, ali se to nije dogodilo; rođen je u nedelju 17. juna, u dva i petnaest po podne. Stavio je to u posvetu u svojoj novoj knjizi. *Za Zafara Ruždija, koji se, nasuprot svim očekivanjima, rodio po podne*. A sada ima devet i po godina i uznemireno pita: *Šta se događa?*

„Moramo da znamo“, kaže policajac, „kakvi su vaši trenutni planovi.“ Razmislio je pre nego što je odgovorio. „Verovatno ću otići kući“, rekao je na kraju, a ukrućeni izrazi lica ljudi ispred njega samo su potvrdili njegove sumnje. „Ne, gospodine. Ja vam to nikako ne bih preporučio.“ Onda im je rekao, kao što je od početka znao da će im reći, za podrumski stan na Lonsdejlskom trgu, gde ga je Merijen čekala. „To nije poznato kao mesto na kome često obitavate, gospodine?“ Ne, policajče, nije. „To je dobro. Kada se budete vratili, gospodine, nemojte večeras nigde da izlazite, ako je to u redu. Trenutno se održavaju sastanci i vi ćete sutra, što je ranije moguće, biti obavješteni o zaključcima. Dotle bi trebalo da ostanete unutra.“

Razgovarao je sa sinom, držeći ga blizu sebe, odlučivši u tom trenutku da će dečaku reći što je više moguće, dajući svemu onome što se događa najpozitivnije tonove koje može; da je način da pomogne Zafaru da se izbori s događajem upravo taj da mu dâ osećaj kako je i on unutar toga, da mu dâ roditeljsku verziju kojoj može da veruje i koje može da se drži dok ga bombarduju drugim verzijama, u školskom dvorištu ili na televiziji. Škola je bila sjajna, rekla je Klarisa, sprečili su fotografe i TV ekipe koje su želele da snime sina čoveka kojem su pretili, a i drugovi iz škole su bili sjajni. Bez pitanja su prestali da se okupljaju oko Zafara i omogućili su mu da ima normalan, ili bar gotovo normalan dan u školi. Gotovo svi roditelji su im pužili podršku, i samo jedno-dvoje je tražilo da Zafara povuku iz škole, zato što bi njegovo neprestano prisustvo tamo moglo da ugrozi njihovu decu, što je naišlo na oštru reakciju direktora škole, koji ih je naterao na postideno povlačenje. Bilo je ohrabrujuće videti srčanost, solidarnost i princip na delu tog dana, najbolje ljudske vrednosti koje su se suprotstavile nasilju i mržnji – mračnoj strani ljudske vrste – i to u času kada se činilo da je rastućoj plimi mraka gotovo nemoguće odupreti se. Ono što je do tog dana bilo nezamislivo postalo je zamislivo. Eto, u Hempstedu, u školi Hol, otpor je već počeo.

„Hoću li te videti sutra, tata?“ Odmahnuo je glavom. „Ali ću te pozvati“, rekao je. „Zvaću te svake večeri u sedam. Ako nećete biti ovdje“, kazao je Klarisi, „molim te, ostavi poruku na telefonskoj sekretarici kod kuće i kaži na koji broj da zovem.“ Bio je to početak 1989. Pojmovi kao *PC, laptop, mobilni telefon, internet, vaj-faj, SMS, imejl* ili još nisu ni postojali, ili su bili veoma novi. Nije posedovao ni kompjuter ni mobilni telefon. Ali je imao kuću, iako u njoj nije smeo da provede noć, a u kući je bila telefonska sekretarica, i on je mogao da pozove i *presluša* poruke – nova upotreba stare reči – i *preuzme*, a ne da *dobije* poruke. „Sedam sati“, ponovio je. „Svake večeri, u redu?“ Zafar je ozbiljno klimnuo glavom. „U redu, tata.“

Sam se odvezao kući, a sve vesti na radiju bile su loše. Dva dana ranije bile su održane „Ruždi demonstracije“ ispred Američkog kulturnog centra u Islamabadu, u Pakistanu. (Nije bilo jasno zašto je neko smatrao da su Sjedinjene Države odgovorne za roman *Satanski stihovi*.) Policija je pucala u masu i bilo je petoro mrtvih i šezdesetoro povređenih. Demonstranti su nosili plakate na kojima je pisalo RUŽDI, TI SI MRTAV. Sada je opasnost bila u velikoj meri uvećana iranskim ediktom. Ajatolah Homeini nije bio samo moćan sveštenik, već i čovek na čelu države koja je naredila ubistvo pripadnika druge države, nad kojim nema nikakvu jurisdikciju. Ali u svojoj službi imao je ubice koje je i ranije upotrebljavao protiv „neprijatelja“ iranske revolucije, uključujući i neprijatelje koji su živeli van Irana. Bila je tu još jedna reč koju će morati da nauči. Bila je na radiju: *ekstrateritorijalnost*. Poznata tad koliko i *državni terorizam*. Volter je jednom prilikom rekao da je dobro da pisac živi blizu neke međunarodne granice, jer kada naljuti moćnike, može lako da pređe granicu i preko bude siguran. I Volter je napustio Francusku i pobegao u Englesku nakon što je uvredio plemića, viteza od Roana, i ostao je u egzilu sedam godina. Ali živeti u drugoj zemlji više nije značilo biti siguran od nečijih ubica. Sada je postojala i *ekstrateritorijalna aktivnost*. Drugim rečima, oni će već doći po vas.

Noć na Lonsdejskom trgu bila je hladna, mračna i čista. Na skveru su bila dva policajca. Kada je izašao iz kola, pravili su se da ga ne primećuju. Patrolirali su po kraju, pazeći na ulice blizu stana na pedesetak metara u svakom pravcu i on je mogao da čuje njihove korake čak i kada je bio unutra. Shvatio je u toj tišini, narušenoj koracima, da više ne shvata svoj

Salman Ruždi

život, ili ono što bi taj život mogao da postane, i onda je po drugi put tog dana pomislio da možda neće ni biti još mnogo toga od života što treba shvatiti. Polina je otišla kući, pa su Merijen i on rano otišli u krevet. Bio je to dan koji treba zaboraviti. Bio je to dan koji treba pamtiti. Legao je u krevet pored svoje žene, a ona se okrenula ka njemu, pa su se zagrlili, suzdržano, kao par u nesrećnom braku, što su i bili. Onda su, razdvojeni, ležeći svako sa svojim sopstvenim mislima, utonuli u san.

Koraci. Zima. Crno krilo leprša na penjalicu. *Obaveštavam ponosni muslimanski narod sveta, ristle-te rostle-te, mo, mo, mo. Da izvrše ovu kaznu nad njima, gde god da ih pronađu. Ristle-te rostle-te, hej, he, niketi, naketi, raketi, trif, traf, truf, muf, muf, muf.*